

УДК 373.3.016:003 – 028.31:811.111:[311.11:801.8]

Максак І.В.

**КРИТЕРІЇ ВІДБОРУ ТЕКСТІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ
В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ АНГЛОМОВНОЇ
СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
У НАВЧАННІ АУДІЮВАННЯ І ЧИТАННЯ**

*Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка,
Чернігів, Гетьмана Полуботка 53, 14013*

Maksak I.V.

**THE CRITERIA OF SELECTING TEXTS FOR PRIMARY SCHOOL
PUPILS' SOCIO-CULTURAL COMPETENCE FORMATION
WHILE TEACHING ENGLISH LISTENING AND READING**

*Chernihiv National Shevchenko Teachers Training University,
Chernihiv, Hetmana Polubotka 53, 14013*

Анотація. У статті розглядається проблема відбору текстового матеріалу для формування в учнів початкової школи англomовної соціокультурної компетентності у процесі навчання аудіювання і читання. На основі аналізу сучасних досліджень виокремлено критерії відбору англomовних текстів і запропоновано джерела відбору соціокультурного навчального матеріалу.

Ключові слова: критерії відбору текстів, соціокультурна компетентність, аудіювання, читання, учні початкової школи.

Abstract. The article deals with the problem of selecting texts for primary school pupils' socio-cultural formation in the process of teaching English reading and listening. Having analysed the latest research works, the criteria of selecting English texts have been determined and the sources of selecting socio-cultural teaching material have been suggested.

Key words: criteria of selecting texts, socio-cultural competence, listening, reading, primary school pupils.

Ефективність формування соціокультурної компетентності (СКК) у навчанні англомовного аудіювання і читання значною мірою залежить від вирішення важливої проблеми сучасної методики раннього оволодіння іноземною мовою, а саме відбору навчального текстового матеріалу. Висвітленням цього питання займалися І.Л.Бім, Н.Ф.Бориско, Н.Д.Гальскова, Н.І.Гез, Н.В.Єлухіна, О.О.Коломінова, Б.А.Лапідус, О.Б.Метьолкіна, Є.В.Мусницька, В.В.Сафонова, Т.Hedge, D.Phillips, M.Underwood, S.Walters та інші. Проте незважаючи на, здавалося б, вирішення проблеми, питання відбору текстів для формування англомовної СКК у навчанні рецептивних видів мовленнєвої діяльності (РВМД) все ще залишається недостатньо дослідженим. Отже, *мета* цієї статті полягає у визначенні критеріїв відбору текстів для формування в учнів початкової школи англомовної СКК під час навчання аудіювання і читання.

У процесі відбору навчальних матеріалів соціокультурного (СК) характеру необхідно керуватися певними критеріями. Під критеріями у цьому дослідженні, слідом за Н.Ф. Бориско, розуміємо «головні ознаки, на основі яких відбувається якісна та кількісна оцінка матеріалів» [1], що відбираються для формування СКК у навчанні читання і аудіювання.

Проаналізувавши науково-педагогічну і методичну літературу з проблеми, зважаючи на загальноприйняті критерії відбору текстів для навчання аудіювання і читання, а також враховуючи мету нашого дослідження, ми виділяємо такі критерії відбору текстів СК спрямування:

- критерій СК орієнтованості;
- критерій автентичності;
- критерій врахування адресата відбору;
- тематичний критерій;
- критерій інформативності;
- критерій посильності та доступності.

Серед визначених критеріїв відбору текстів ми акцентуємо увагу на критерії *СК орієнтованості* текстів. Для відбору таких текстів пропонуємо використовувати принципи визначення наявності СК інформації, які були виділені Л.П. Смеляковою, а саме: наявність СК інформації у тексті (її діапазон та різноманітність); спосіб презентації СК інформації у тексті (рівномірний або нерівномірний, текстовий чи поза текстовий); смислове навантаження СК інформації.

Спрямованість навчального процесу з англійської мови на ситуації міжкультурної взаємодії вимагає виокремлення такого критерію відбору, як *автентичність*. Тексти мають бути автентичними. Автентичний текст характеризується культурологічною автентичністю, що передбачає знайомство з культурою країни, мова якої вивчається, і дозволяє реалізовувати найважливішу мету, що стоїть перед вчителем англійської мови: навчати культурі та мови; інформативною автентичністю, що відображається у презентації нової інформації; ситуативною автентичністю, що реалізується шляхом представлення природної ситуації, яка пропонується в якості навчальної ілюстрації; автентичністю оформлення, що проявляється як в аудіо текстах, так і у текстах для читання: шум транспорту, розмови перехожих, телефонний дзвінок; оформлення листів, вітальних листівок, меню; автентичністю завдань до тексту, які стимулюють взаємодію з текстом; структурною автентичністю, за якою в автентичному тексті окремі речення тісно зв'язані між собою і взаємодоповнюють один одного; лексико-фразеологічною автентичністю, що передбачає наявність типових для відповідного стилю мовлення слів і висловлювань; граматичною автентичністю, що характеризується вживанням типових для англійської мови граматичних структур; функціональною автентичністю, що полягає у природності вибору лінгвістичних засобів для вирішення комунікативного завдання [2].

Відповідно до критерію автентичності ми вважаємо за потрібне відбирати автентичні і напівавтентичні тексти, створені саме для учнів початкової школи,

а також допускаємо думку про використання навчальних текстів, оскільки ми маємо справу з молодшими школярами, котрі володіють невеликим багажем СК знань, а СК навички та вміння у них формуються поступово.

У процесі відбору матеріалів СК характеру дуже важливим є критерій *врахування адресата відбору*, тобто потенціалу слухачів.

Велику роль під час відбору матеріалу відіграють інтереси, мотиви та ідеали учнів. Існують різні класифікації інтересів. У контексті дослідження нас цікавить група інтересів, яка відображає різноманітні сфери реальної дійсності країн виучуваної мови, а також найбільш значущі історичні явища англомовних культур, виражені засобами англійської мови. Сюди відносяться суспільні, пізнавальні, естетичні та інші групи інтересів, які сприяють формуванню у учнів молодшого шкільного віку уявлень про країни мови, яких вивчається. Згідно з останніми психологічними та методичними дослідженнями, можна виявити деякі тенденції та напрямки розвитку пізнавальних інтересів учнів цієї вікової групи. Зокрема, останнім часом збільшилася потреба у знаннях про однолітків, їхні потреби, інтереси, оточення, про королівську сім'ю, про видатних спортсменів, кінозірок, про свята і традиції англомовних країн, про улюблені мультиплікаційні фільми, музичні кліпи, про визначні місця і події у країні, мови якої вивчається.

Урахування інтересів у процесі формування СКК учнів тісно пов'язане з навчально-пізнавальними мотивами, орієнтованими на СК зміст навчальної діяльності. Серед мотивів, які можуть спонукати учнів 4-го класу цікавитися інформацією СК характеру, виділяють: пізнавальні мотиви (прагнення дітей до знань про країни, мови, яких вивчається із загальноосвітньою метою); комунікативні мотиви (передбачувані можливості контактів з носіями мови у різних сферах спілкування); навчальні мотиви (прагнення отримати високу оцінку своїх знань з боку вчителя); мотиви самоствердження (бажання самоствердитися в очах інших учнів); мотиви наслідування, «роблю, як всі»; мотиви лідерства (щоб бути лідером у класі).

Виділення критерію *тематичності* зумовлено необхідністю обмежити відбір матеріалу рамками тематики, по-перше, найбільш значущої для учнів початкових класів, а по-друге, визначеної чинними стратегічними документами. У Навчальній програмі для загальноосвітніх шкіл для 4-го класу у рамках особистісної, публічної й освітньої сфер спілкування чітко окреслена тематика ситуативного спілкування: оточення, помешкання, місце проживання, відпочинок і дозвілля, природа і навколишнє середовище, подорож, свята та традиції, шкільне життя [3].

Необхідно зауважити, що вся відібрана кількість текстів з тем, що вивчаються, повинна повністю охоплювати всю СК інформацію, що має бути засвоєна у межах цієї теми. На наш погляд, читання і аудіювання текстів, відібраних у рамках тематики ситуативного спілкування допоможе молодшим школярам розкрити значення лексичних одиниць СК характеру у контексті і стимулювати їх до участі у післятекстовій мовленнєвій діяльності

Текст також повинен мати захоплюючий сюжет, просту та чітку структуру. Ми особисто дотримуємось думки, що вчителю, добираючи тексти для аудіювання і читання, необхідно рухатись від цікавих (казки, короткі оповідання, римовані тексти) до змістовних (тексти, що містять нову і корисну для учнів інформацію: монологічні висловлювання про події, традиції тощо).

Критерій *доступності та посиленості* текстового матеріалу враховується з огляду на наявні у СК текстах лексико-граматичні труднощі, смислові труднощі, які виражаються здебільшого в імпліцитній інформації, а також труднощі розуміння СК інформації, яка є характерною для народу-носія англійської мови і зазвичай незрозумілою для українських реципієнтів.

Мова текстів, які пропонуються для навчання, повинна бути доступною для учнів – це повинно бути саме читання або слухання, а не розшифровка тексту. Від урахування цього критерію залежить успіх саме аудіювання і читання як видів мовленнєвої діяльності, тому що лише в цьому випадку увага читача чи слухача може бути сконцентрована на змісті тексту. Доступність

мови створює також умови і для автоматизації механізмів читання і аудіювання, розвитку умінь говоріння на післятекстовому етапі.

Доступність текстів для аудіювання і читання визначається згідно з такими факторами, як: нейтральність стилю, чіткість мовлення, простота лексико-граматичних засобів, використання здебільшого активного стану дієслова, власних займенників, відсутністю власних назв, наявність невеликої кількості змістових слів або термінів.

Зазначимо, що під час відбору текстів СК спрямування неможливо уникнути текстів із власними назвами, адже учні повинні знати власні назви, такі як: London, Washington, the UK, the White House, the US. У таких випадках труднощів розуміння можна запобігти за допомогою текстового або позатекстового коментарю та завдань передтекстового етапу, які спрямовані на подолання труднощів сприйняття та розуміння текстів із СК компонентом.

Ми вважаємо, що тексти для слухання і читання у 4-му класі повинні містити нові лексичні одиниці та знайомі учням синтаксичні конструкції, розраховані на рівень сформованості лексичних і граматичних навичок.

До труднощів, пов'язаних з мовою аудіо- чи друкованого тексту, ми додаємо також і фактор складності розуміння СК інформації, який є можливим за умови розуміння учнем не лише лінгвістичної інформації, а також і екстралінгвістичної, які разом розкривають повне змістове значення слова-реалії та СК факту. Від розуміння екстралінгвістичної інформації, закладеної у лексичних одиницях із СК компонентом, залежить і розуміння смислової сторони всього тексту. З цього можна зробити висновок, що крім лінгвістичних труднощів, слід також враховувати складність СК інформації, властивої менталітету британців і українців.

Крім доступності за мовою, матеріали мають бути доступними і за формою.

Це перш за все стосується обсягу текстів. Так, тексти для вивчаючого читання повинні бути складені з таким розрахунком, щоб учні могли їх прочитати за 15-20 хвилин (включаючи час користування словником). У 4-му

класі це тексти довжиною 9-12 рядків. Щодо ознайомлюючого читання, то обсяг може варіюватися у залежності від того, як планується навчання цього виду мовленнєвої діяльності. У 4-му класі ми пропонуємо використовувати і короткі тексти 7-9 рядків, якщо вони спрямовані на швидке читання на уроці (7-9 хвилин), і довгі тексти обсягом в 1 аркуш, якщо вони підбираються для читання вдома. Щодо текстів для аудіювання, то кількість незнайомих слів у науковій літературі позначена 3-ма % від усього тексту, не враховуючи слів з потенційного словника; довжина фрази має бути не більшою ніж 5-6 слів на початку, але і не перебільшувати 10-12 слів згодом; тривалість звучання тексту визначається по-різному – від 1,5-2 до 3 хвилин [2]. Ми у свою чергу, слідом за Л.В. Городничою, дотримуємося думки про відповідність обсягу текстів для читання і аудіювання програмним вимогам.

Варто наголосити і на тому, що навчання читання і аудіювання може здійснюватися на матеріалах текстів різної стилістичної приналежності. Так, розрізняють художні, прагматичні (такі, що регламентують повсякденне спілкування), публіцистичні тексти. До художніх текстів, які можна використати у процесі навчання англійської мови у початковій школі, ми відносимо пісні, лічилки, загадки, вірші, казки, короткі оповідання, комікси, байки. Серед прагматичних текстів виділяємо короткі телефонні розмови, рецепти, етикетки, приватні листи, реклами, повідомлення, оголошення, метеозведення, вхідні квитки, плакати, інструкції до завдань, програми передач. Публіцистичні тексти, на наш погляд, охоплюють статті із дитячих журналів. Визначені стилі текстів співвідносяться з тематикою і комунікативними завданнями, які розв'язуються у різних ситуаціях спілкування у межах програмних вимог.

Щодо виховної цінності, то виховна роль текстів надзвичайно велика. Саме через текст учень дізнається про людей, їхні вчинки, які б він хотів імітувати. Читання й аудіювання сприяють вихованню високих почуттів, таких як любов до своєї вітчизни та інших країн, повага не лише до своєї культури, а й до культури країни, мова якої вивчається.

Серед широкого спектру джерел для відбору англомовних текстів СК характеру ми пропонуємо звернутися до шкільних підручників з англійської мови для 4-го класу, навчально-методичних комплексів видавництв Cambridge, Express Publishing, Longman, Macmillan, Oxford, а також до матеріалів веб-сайтів як невичерпного джерела текстового матеріалу за будь-якою тематикою.

Таким чином, ми запропонували джерела для відбору англомовних текстів соціокультурного характеру, а також виокремили і проаналізували критерії відбору текстів із СК потенціалом необхідних для формування англомовної СКК у навчанні аудіювання і читання у 4-му класі загальноосвітніх шкіл. Дотримання цих критеріїв створить підґрунтя власне для відбору текстового матеріалу і розробки комплексу вправ для формування англомовної СКК в учнів початкової школи у процесі навчання РВМД, що і буде перспективою нашого подальшого дослідження.

Література:

1. Бориско Н. Ф. Теоретические основы создания учебно-методических комплексов для языковой межкультурной подготовки учителей иностранных языков (на материале интенсивного обучения немецкому языку) : дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.02 “Теория и методика обучения: германские языки” / Бориско Наталия Федоровна. – К., 2000. – 508 с.

2. Городнича Л. В. Диференційоване навчання молодших школярів аудіювання англійського мовлення з використанням комп’ютера : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 “Теорія та методика навчання: германські мови” / Городнича Лариса Віталіївна. – К., 2009. – 259 с.

3. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 1–4 класи. / Міністерство освіти і науки України. – Навчально-практичне видання. – Київ: Видавничий дім “Освіта”, 2012. – 96 с.

Статья отправлена: 14.06.2014г.

© Максак І.В.